

Захаров Олексій Володимирович –
аспірант кафедри кримінального права і
кримінального процесу Національної
академії СБ України

Фікція добровільності визнання вини обвинуваченим як соціальна умова корупції в середовищі органів досудового провадження

У статті доведено принципово недобровільний характер визнання обвинуваченим своєї вини. Показано, що цей інститут має процесуальну сутність, спільну з тортурами середньовічного інквізиційного процесу, а юридична конструкція “угоди про визнання вини” англосаксонського кримінального судочинства заснована на юридичній фікції.

Перед тим, як почати аналізувати сучасні форми впливу на обвинуваченого з метою схилення його до визнання обвинувачення, необхідно вказати, які форми ми не будемо досліджувати. Такі форми впливу, як побиття, катування та мордування характерні для феодального процесу; в умовах капіталістичного, а тим більше – інформаційного суспільства вони є, так би мовити, анахронізмами, пережитками. Нам видається, що застосування таких тортур сьогодні є тільки одним із методів впливу на обвинуваченого з метою схилення його до визнання. При цьому цей метод використовується тими посадовими особами, які не володіють більш тонкими і формально законними знаряддями примусу. Умови, в яких ці особи вдаються до тортур, не є чимось відмінним від умов, в яких інші посадові особи використовують цивілізовані методи. З огляду на це, обмежити предмет аналізу тортурами, чи навіть насамперед тортурами, означало б фіксувати свою увагу на наслідку, і не дивитись на його причини та умови; з огляду на це, пропозиції, спрямовані на запобігання самим лише тортурам, змушені були б залишитись паліативом.

Ми з'ясували, що визнання обвинуваченим вини у вчиненні злочину традиційно розглядалось як один з доказів (показань обвинуваченого). Інститут угоди про визнання вини згадувався у джерелах здебільшого у контексті критики (часто – тенденційної) [1]. Після розпаду СРСР спостерігається прихильне ставлення до цього інституту; відповідні положення викладені здебільшого в рамках науки кримінального права та криминології (праці Ю.В. Бауліна, Г.О. Усатого, В.М. Кудрявцева, Х.Д. Алікперова, В.В. Кузнецова і А.В. Савченка [2]); зі спеціальних робіт з цього питання у науці кримінального процесу треба відзначити працю О.А. Парфіла). Всі вказані автори більш чи менш прихильно ставляться до перспективи запровадження інституту угоди про визнання вини у вітчизняному законодавстві. Автори обґрунтовують свої погляди послідовно та виважено. Однак треба визнати, що, крім праць В.М. Кудрявцева, у роботах вказаних авторів недостатньо уваги приділено аналізу критичних аргументів, висловлених противниками цього інституту, насамперед з тих країн, які мають певний досвід його застосування.

Завданням статті є доведення фіктивного характеру уявлення про добровільність визнання, яке вчинюється в рамках інституту угоди про визнання вини, а також встановлення зв'язку між цим уявленням і можливостями для посадових зловживань, що дозволяє розглядати це в якості одної з умов корупції у правоохоронних органах.

1. Сьогодні, напевно, чи всерйоз можна сумніватись у тому, що вчинення злочину, з одного боку, та визнання цього вчинку – це різні акти. Гегель вважав, що покарання – як необхідний наслідок (еквівалент) злочину, є правом злочинця. Воно є актом його власної волі. Злочинець своїм вчинком оголошує порушення права своїм правом. Його злочин є заперечення права. Покарання, вважав філософ, є запереченням цього заперечення, – відповідно, ствердження права, якого домагається злочинець і яке він сам собі примусово нав'язує [3]. Цей гегелівський постулат покладений в основу вчення про свободу волі у кримінальному праві, – вчення, яке робить примус, біль і страждання, що у них полягає покарання за злочин, – суспільно необхідним, легітимним. Поза цим постулатом особі не можна ставити її дії у вину, оскільки вона за них не відповідає.

Втім, розглянемо точку зору Гегеля уважніше. Якщо вважати, що особа сама собі нав'язує покарання, що це її право, то логічно вважати, що особа сама себе викриває і переслідує. Виходить, ніби злочинець перед вчиненням злочину відкриває КК України, дає кримінально-правову кваліфікацію власним майбутнім діям, дивиться на санкцію, яка йому за ці дії належить, і добровільно погоджується на неї, добровільно приймає її. Таке уявлення є скоріше ідеологією капіталістичного суспільства, ніж фактичним положенням справ. Критикуючи теорію загально-превентивної функції кримінального покарання, Зер Х. пише: “Для того, щоб ця теорія виявилась ефективною, люди мають вірити, що їх дії є наслідком їх вільного вибору... Але соціологічне дослідження [4] ... серед молодих жителів Нью-Йорку, які неодноразово порушували закон, складає іншу картину. Кожного дня ці хлопці спостерігають, як поліція арештовує невинуватих людей. Кожного дня вони зустрічаються зі злочинцями, які розгулюють на волі. У їх уявленні між злочином і покаранням немає причинного зв'язку. Покарання для них все одно, що дощ: він ллє однаково на винуватих і на невинних. Більшість з них вважає, що раніше чи пізніше вони також будуть арештовані” [5].

Якщо правосуддя у кримінальних справах визначає винуватість підсудного на тій підставі, що він сам присудив себе до цього, то можна вважати, ніби правосуддя претендує на те, щоб дізнатись і відтворити це рішення підсудного (про вчинення злочину і покладення кари на себе за цей злочин). Відтак, судове рішення є відображенням, віддзеркаленням рішення злочинця. Це ясно окреслює причини тяжіння до отримання зізнання підозрюваного, яке є найпростішим і водночас найкращим доказом цього рішення; фактично його повторенням (відтворенням).

2. Відповідаючи на питання, “чому в сучасній цивілізації так важко викоренити тортури”, китайський професор Юнь Ся так формулює постулат, на якому заснована сучасна західноєвропейська політика в галузі кримінального судочинства: “Результати кажуть самі за себе; істина доводиться фактами; практика – критерій істини; дія є виправданою, коли її сприятливі наслідки переважають несприятливі” (іншими словами, витрати є меншими за прибуток) [6]. Саме на такому постулаті, вважає автор, заснована кримінологічна теорія загального запобігання злочинності через покарання. Однак неважко побачити, що ці засади повністю витримуються теорією матеріальної істини радянського кримінального процесу. Критикуючи цей підхід у принципі, автор ставить питання: “Чи санкціонує такий світогляд покарання невинуватого, якщо це є єдиний ефективний спосіб утримати всіх інших людей від вчинення злочину?” [7]. На перший погляд, епатажне в устах автора, це питання стає цілком науковим, коли автор цитує працю американського професора Левіна М., в якій той обґрунтовує допустимість тортур у боротьбі з тероризмом. Почасти, моделюючи ситуацію, коли залишилась одна година до терористичного вибуху, і затримана єдина особа – член терористичного угруповання, який знає, де і як станеться вибух і як його знешкодити, але нічого не бажає повідомляти, Левін М. вважає доцільним піддати цього терориста тортурам. Він пише: “Я не виступаю за

застосування тортур в якості кари. Покарання звернено до діянь безповоротного минулого. Скоріше, я виступаю за застосування тортур в якості прийняттого заходу для запобігання злу у майбутньому” [8].

3. За таких умов, треба визнати, сучасне кримінальне судочинство мало чим відрізняється від інквізиційного процесу централізованих держав Нового часу і доби Просвітництва. Якщо ми ближче ознайомимось із деякими з тогочасних методів, ця подібність стає незаперечною. Так, Беко пише: “Закон не робив щодо тортур ніяких виключень: вони повинні були застосовуватися однаково до всіх: молодих і старих, чоловіків і жінок, дворян і простолюдинів, духовних і світських. Юридична практика допускала проте деякі виключення для дітей, хворих, німечних людей похилого віку і вагітних жінок, доки вони не розродяться. Але, звільняючи від тортур, їх все-таки водили в кімнату тортур в надії на те, що один страх тортур примусить їх зізнатися у всьому. Вирок про переказ тортурам мав в цьому випадку обмовку (*retentum*), яку підсудному не читали; і потім робили йому допит, проводили при ньому приготування до тортур, роздягали його, прив’язували його вірвочками до верстата і на цьому зупинялися” [9]. Ця середньовічна практика психологічного тиску нагадує сучасні прийоми, які становлять невід’ємний елемент слідчої та оперативно-розшукової тактики. Йдеться про створення у підозрюваної особи враження всемогутності слідчого чи оперативного працівника, вказівки цій особі на несприятливі юридичні наслідки, які начебто настануть, якщо вона відмовиться надати документи чи дати пояснення; іноді вдаються до переконання особи в тому, що перевірочні заходи провадяться в її інтересах, і сприяння ним – єдиний шанс уникнути неприємностей, і т. і.

Відомо, що не фізичний біль, а саме психічні страждання, які заподіюються зневажанням прав особистості, демонстративним ставленням особи у положення пригніченого, другосортного; не сам фізичний біль, а усвідомлення того, що катована особа є безпорадною перед катом, а той володіє і розпоряджається нею як річчю, є головною ознакою тортури. Н. Крісті, базуючись на дослідженнях жертв катувань з нацистських концтаборів, повідомляє, що багато в’язнів, які стійко, зберігаючи духовну рівноваженість, витримували побиття і калічення, на допитах плакали як діти від простого ляпасу [10].

Блискучу характеристику сучасним тортурам запропонував Н. Крісті в іншій праці: “Чому багато в процесі торгу з прокурором визнають легко свою провину, хоч їх винність далеко не завжди може визнаватися доведеною? Тому що, заявивши про свою невинність, вони йдуть на більший ризик. Американці сьогодні одержують покарання не за те, що вони зробили, а за те, в чому вони призналися суду. У США сьогодні, в 20 столітті, відроджується практика ведення кримінальних справ, прийнята в середньовічній Європі: увага приділяється не суті справи, а визнанню обвинуваченого. Ми вимушуємо обвинувачений визнати свою провину. Діємо ми цивілізованіший: не заганяємо голки під нігті, не надягаємо іспанський чобіт. Ми робимо все, щоб обвинувачений зрозумів, яку непомірну ціну він заплатить, якщо добиватиметься наданих Конституцією гарантій...” [11].

4. Вимушеність визнання обвинуваченим своєї вини підспудно усвідомлюється правниками навіть у США. Про це говорить множина суперечливих судових рішень з приводу того, наскільки такий вплив є допустимим і чи є у нього формальні межі взагалі. Крапку в цій справі поставив Верховний Суд США рішенням по справі *Bordenkircher v. Hayes* [12]. По цій справі підсудний обвинувачувався у використанні підробленого документу. Під час переговорів про визнання себе винуватим, підсудний відмовився зробити визнання, після чого державний обвинувач проінформував його, що якщо він і надалі буде відмовлятися, то йому буде пред’явлене більш тяжке обвинувачення. Зрештою підзахисного було засуджено по обох пунктах обвинувачення. Він подав клопотання про звільнення за *habeas corpus*.

По цій справі у подальшому приймалися суперечливі рішення. Спочатку його було відхилено, потім апеляційна скарга на ухвалу про відхилення була задоволена, і справу витребував Верховний Суд (далі – ВС) США. Ця інстанція обмежила предмет розгляду питанням: якщо державний обвинувач загрожує обвинуваченому під час “переговорів про визнання вини” переслідувати підзахисного за більш тяжким обвинуваченням [13], порівняно із пред’явленим, і підзахисний відмовився визнати свою вину, не дивлячись на загрози, – чи не є поведінка державного обвинувача, який виконує свою загрозу, порушенням Чотирнадцятої поправки до Конституції США про право на належну правову процедуру (*Due Process*) [14]. Неважко помітити, що це питання є питанням про правомірність таких погроз з метою примусити до зізнання, адже якщо ВС США визнає, що переслідування, яким державний обвинувач погрожує підсудному, є недопустимим, то він унеможливить самі погрози. Дійсно, сам факт оголошення державним обвинувачем у зв’язку з переговорами про визнання пред’явленого обвинувачення, про наявність інших даних, які роблять можливим інше – тяжче – обвинувачення проти підзахисного, зробило б ці дані недопустимими у судовому доказуванні.

Головним аргументом захисту була вказівка на те, що друге переслідування мало необ’єктивний, штрафний характер; що ***воно стало покаранням не за вчинення відповідного злочину, а за відмову визнати попереднє обвинувачення***. Як ми побачимо з рішення ВС США, це питання не змінює своєї суті в залежності від того, чи йдеться про “покарання” за невизнання пред’явленого обвинувачення переслідуванням за іншим обвинуваченням, або за тим самим, пред’явленим, обвинуваченням.

Наведений аргумент сторони захисту знайшов підтримку у суддів. Почасти, суддя Блекман зауважив, що Чотирнадцята поправка про належну правову процедуру захищає від свавільного покарання з боку сторони переслідування (*prosecutorial vindictiveness*) у рівній мірі як право сторони захисту спростовувати пред’явлене обвинувачення, так і її права у “торгівлі”, звичайній для угод про визнання вини (*give and take negotiation common in plea bargaining*). Можна бачити, що на думку цього судді ВС США тиск на обвинуваченого з метою зміни його позиції у торзі про визнання вини є примусом до відмови від спростування пред’явленого обвинувачення. На нашу думку, цей аргумент судді Блекмана за змістом є тотожним погляду Н. Крісті на сучасні тортури. Звернемось також до позиції судді Поуела, іншого судді ВС США, який розглядав цю справу: підтримуючи суддю Блекмана, він зазначив, що “запровадження стратегії, яка розрахована єдиною на те, щоб відстрашити сторону захисту від використання своїх конституційних прав, є неконституційним свавіллям”.

Однак, вказані позиції були тільки окремими думками суддів, а більшість колегії, яка розглядала цю справу, дотрималась протилежної точки зору. Вона полягала у такому: “а) каральний вплив на обвинуваченого, що не погодився визнати пред’явлене обвинувачення, з боку державного обвинувача не порушує права на належний процес, оскільки обвинувачений є вільним у тому, щоб прийняти або відмовитись від пропозиції прокурора; б) не дивлячись на те, що загроза суворішим покаранням може мати залякати обвинуваченого і змусити його до відмови від своїх процесуальних прав, це має терпітись там, де угоди про визнання вини є дозволеними”.

5. Важко висловитись красномовніше, ніж це зробив ВС США. Треба віддати належне відвертості і прямоті суддів, які відкрито визнали, що йдеться про залякування обвинувачених з метою спонукання їх до відмови від своїх процесуальних прав, в тому числі від презумпції невинуватості, а також про покарання обвинувачених не за вчинений злочин, а за поведінку на слідстві. Не в

кожній країні політична сміливість, необхідна для втілення таких формулювань, була б проявлена.

Нам, правникам, вихованим на континентальній правничій традиції, іноді важко приймати ту фривольність, із якою ВС США тлумачить Конституцію США, в тому числі і те, як він витлумачив Чотирнадцяту поправку у частині про належну правову процедуру у вказаній справі. Ми приділимо увагу проблемі дотримання належної правової процедури при сумарному провадженні щодо обвинувачення, визнаного обвинуваченим, з огляду на те, що доктрина належної правової процедури становить не тільки теоретичний (зіставно-правовий) інтерес, але і інтерес догматичний, оскільки відтворена у ст. 6 Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод, і є відтак частиною законодавства України. Більше того, доктрина “справедливого судового розгляду” (однієї з вимог ст. 6 Конвенції), яка посідає чільне місце в юриспруденції Європейського суду з прав людини [15], є аналогом північноамериканської доктрини належної правової процедури.

Як відомо, формула належної правової процедури безпосередньо у Чотирнадцятій поправці не викладена [16]. В північноамериканській доктрині існує традиція вважати, ніби зміст поняття “належна правова процедура” для судочинства є тотожним змістові Шостої поправки, яка передбачає право обвинуваченого на “невідкладний і публічний розгляд справи неупередженим судом присяжних [17] у суді по місцю здійснення злочину”, “право бути поінформованим про суть і підстави звинувачення, на очну ставку зі свідками, що показують проти нього, на обов’язковий виклик свідків, що показують на його користь” [18], і право на захист. Інші схиляються цитувати судового оратора Уебстера Д., який казав, що для дотримання належної правової процедури належить “вислухати перш, ніж засудити, діяти на підставі розслідування, і ухвалювати вирок тільки по суду”. Втім, яке б з наведених формулювань принципу належної правової процедури не було б обране, у нас існує глибоке переконання, що викладене рішення ВС США суперечить цьому принципу, або надає йому неприпустимо (принаймні для континентального праворозуміння) ефемерного смислу. Щонайменше, при визнанні обвинуваченим своєї вини справу не розглядав суд присяжних; обвинувачений не буває поінформований про факти, які насправді наявні у сторони обвинувачення, і часто визнає ті злочини, які б йому не могли бути поставлені у вину по суду, серед них і ті, які він не вчиняв. Це відбувається часто, коли особі пред’являють викривальні, але недопустимі докази, і у неї складається враження, що все одно його, попри невинуватість, буде засуджено; такій особі стає неприємно виправдовуватись, адже їй здається, ніби “всім і так все ясно”, а його потуги виглядають як абсурдні спроби уникнути заслуженого покарання [19]. За цих умов доказування вини обвинуваченого підмінюється його визнанням викривальних матеріалів, які не завжди відповідають вимогам допустимості доказів; часто ці матеріали, особливо – оперативно-розшукові дані, зібрані поза кримінально-процесуальною формою, яка б гарантувала права обвинуваченого; слідуючи М.А. Погорецькому, ми вважаємо подібну підміну доказів матеріалами ОРД неприпустимою [20]. Інша категорія таких випадків пов’язана із емоційно нестійкими або навіюваними особами, а також особами із психічними розладами. Ми не вважаємо безпідставне твердження про визнання себе винним (guilty plea) достатнім, щоб вважати, ніби обвинуваченого було вислухано. Вирок у такому випадку не є справжнім вирок, а тільки реєстрацією угоди сторін, вчиненої не судом і не в його присутності. Годі й казати, що такі угоди є ближчими до корупції, ніж до правосуддя. На наше переконання, головною умовою корупції є превалюючі положення органів, які ведуть кримінальне переслідування, щодо обвинуваченого, у поєднанні з формальною чи фактичною можливістю відмовитись від переслідування. Інститут визнання вини в

американському кримінальному процесі є довершеним формальним виразом цієї умови, визнаної державою.

6. Визнаючи припустимою таку практику, Верховний Суд США ставить північноамериканській кримінальний процес на один щабель із французьким розшуковим провадженням часів посилення королівської влади. Дійсно, якщо Верховний Суд США вважає, що загрози державного обвинувача не порушують прав обвинуваченого тільки в силу тієї обставини, що останній мають право “добровільно” погодитись на “пропозиції” обвинувача, висловлені під загрозою, – то це дуже уподібнює такі визнання “добровільним” зізнанням, вчиненим під тортурами. Нагадаємо, що юристи тих часів так само не сумнівались у добровільності цих зізнань; зокрема, Жюсс писав про підготовчі тортури, що вони “є слідчою комісією, яка робить підсудного, так би мовити, суддею у власній справі щодо питання про смертну кару” [21]. Іншою аналогією є відсутність відмінності між покаранням за злочин і покаранням за відмову його визнати, – відсутність, яку схвалив у цитованому рішенні ВС США, і яка проводилась у французькому розшуковому провадженні: “Після смертної кари найсуворішими покараннями є: тортури, які не спростовують доказів; одвічна каторга; одвічне ув’язнення; тортури для спростування доказів; ув’язнення на визначений строк; биття батогом” [22].

Слідуючи Д.Г. Тальбергу у питанні про виникнення канонічної інквізиції у Західній Європі первинно з метою виявлення і розслідування зловживань (насамперед – симонії та порушень celibату) серед нижчих ланок духовництва [23], вкажемо, що перший з історично встановлених інквізиційних канонічних процесів відбувся саме у формі угоди про визнання обвинуваченим своєї вини. За Дж. Лінчем, в 1049 році у Реймсі папа римський Лев IX примусив двох єпископів визнати, що їх родичі заплатили за їхні призначення; папа на покарання усунув їх від посад, і відразу призначив їх назад своїм наказом. Інші єпископи, які “не покаялись” і не визнали симонію, були відлучені від церкви [24]. Як бачимо, схема процесуальних правовідносин між інквізитором і обвинуваченим з тих часів і протягом всього періоду дії інквізиції принципово не змінилась; змінювались тільки “способи переконання” обвинуваченого учинити зізнання.

Цікаво, що в умовах поширення угод про визнання пред’явлених обвинувачень обвинувачений у США знову перетворюється на беззахисний об’єкт дослідження. Формально йому забезпечують участь у справі захисника; але поведінка захисника визначається оптимумом між двома альтернативами: схилення підзахисного до визнання вини, або проведення повноцінного захисту. Звичайно, остання стратегія вимагає більших витрат робочого часу, ніж перша, і якість роботи в другому випадку має бути вищою. Відповідно для “ідеального раціонально мислячого” (хомо економікус) захисника перша альтернатива є більш привабливою, ніж друга, за умови, що платня не є достатньо високою (зокрема, у всіх випадках роботи за призначенням за державний кошт). За даними по США, кваліфікована правова допомога у кримінальному процесі (без визнання пред’явленого обвинувачення) коштує від 150 до 600 тис. доларів (300 на годину, від 500 до 2000 годин; ми не враховуємо витрат на експертні дослідження) [25]. Безсумнівно, такі ціни є зависокими для середнього американця. Ми передбачаємо заперечення проти того, що адвокати будуть керуватись у своїй поведінці виключно законами ринку: вкажуть, що існує адвокатська етика, що існують кодекси такої етики, що існують дієві механізми дотримання цих кодексів, і що навіть солідні фірми вважають показником успішності кількість проведених справ за призначенням. На нашу думку, адвокати дійсно не будуть вести себе повністю раціонально, як не поведуть себе жодний інший актор, чії дії описуються моделями такого роду, але похибки не будуть такими значимими, щоб викривити загальну описану нами тенденцію. Щонайменше, причинний зв’язок між цими похибками (їх величиною) і

перерахованими запереченнями видається сумнівним. Більш точні висновки вимагали б спеціальних соціологічних досліджень. Відтак, ми бачимо, що конституційні права стають привілеєм заможних громадян; бідні громадяни вимушуються до відмови від своїх прав.

Враховуючи все наведене, представляється можливим дійти деяких висновків. Прискіплива увага до англосаксонського інституту визнання вини обумовлена тим, що той торг, який офіційно визнано ВС США, ведеться в інших країнах – і в Україні – так би мовити, “з-під поли”, неофіційно, але так само ефективно. Послідовний догматичний аналіз, як хочеться сподіватися, переконує, що ці суспільні відносини не можуть називатись правосуддям і підмінити його; усвідомлюючи їх об’єктивну обумовленість, ми щонайменше наполягаємо на тому, щоб питання про доцільність цього інституту не змішувалось із питанням про його судовий характер. Виходячи з викладеного, вважаємо, що такого роду домовленості неминуче враховуватимуть фактори, взаємовигідні обвинуваченому та обвинувачу, і є легалізованою формою корупції. Закінчуючи розбір форми тиску на обвинуваченого в рамках інституту визнання вини, наведемо окрему думку судді Дж.Б. Уайнштейна у справі *United States v. Speed Joyeros, S.A.*: “Спочатку існувала така парадигма правосуддя, в якій уряд розслідував діяння та обвинувачував майже всіх осіб, які вчинили злочини; потім цих осіб судили судді за участю адвокатів, які відігравали важливу роль; при цьому рішення про вид та міру покарання залишалось за судом. Від такої парадигми ми прийшли до іншої – коли гостро заниженими є роль захисту, присяжних і суддів, і взагалі всяких гарантій, які могли б бути забезпечені обвинуваченому у зв’язку із участю цих осіб у справі”[25].

Список використаних джерел

1. *Строгович М.С.* Курс советского уголовного процесса. М., 1958. – 703 с.
2. *Баулин Ю.В.* Обстоятельства, исключющие преступность деяния. Харьков, 1991; *Усатий Г.О.* Кримінально-правовий компроміс. – К., 2001; *Кудрявцев В.Н.* Стратегии борьбы с преступностью. – М., 2003; *Аликперов Х.Д.* Преступность и компромисс. – Баку, 1992; *Кузнєцов В.В., Савченко А.В.* Теорія кваліфікації злочинів: Підручник. – К., 2007.
3. *Самоценко И.С., Фарушкин М.Х.* Ответственность по советскому законодательству. М., Юрлит, 1971. – 240с. – с. 97.
4. Автор посилається на: *Rossmann P.* After punishment what? Cleevland, Ohio: Collins, 1980.
5. *Зер Х.* Восстановительное правосудие: новый взгляд на преступление и наказание. М., 2002. – 328с. – С. 66–67.
6. *Юнь Ся.* Пытки и утилитаризм (Размышление об этике и институтах при сравнительном анализе точек зрения Китая и Запада) \ \ Государство и право, 2005, № 11. – С. 77–87.
7. Це питання сам автор перефразує і таким чином: “Чи є припустимим рабство, якщо “дохід” рабо володільця перевищує страждання рабів?”.
8. *Lewin M.* The Case for Torture. http://www.iranica.com/swtaboo/stalkers/ml_torture.html: Цит. за вказ. місцем праці проф. Юнь Ся.
9. *Беко.* Организация уголовной юстиции в главнейшие исторические эпохи. Пер. с фр. Рождественского И. СПб., 1867. – 315 с. – С. 227
10. *Кристи Н.* Предел наказания. Пер с англ. Под ред. Яковлева А.М. М., 1985. – 176с. – С.27
11. *Кристи Н.* Борьба с преступностью как индустрия. Пер. с англ. М., 2001. С. 157–159.
12. *434 U.S. 357 (1978).*
13. Не треба читати “злочином”, оскільки в США одні і ті діяння – хоч і з різним обсягом обвинувачення – можуть підпадати під дію різних кримінальних законів із істотно відмінними видами і мірами покарань

14. В оригіналі: “Is the Due Process Clause of the Fourteenth Amendment violated when a state prosecutor carries out a threat made during plea negotiations to reindict the accused on more serious charges if he does not plead guilty to the offense with which he was originally charged?”.

15. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст \ За ред. Жуковської О.Л. Київ, ЗАТ ВІПОЛ, 204. – 960 с. – с. 220

16. Текст поправки (перша частина; інші частини поправки не стосуються кримінального судочинства): “Всі особи, що народилися або натуралізувалися в Сполучених Штатах і підлеглі їх юрисдикції, є громадянами Сполучених Штатів і того штату, де вони проживають. Жоден з штатів не повинен видавати або застосовувати закони, які обмежують привілеї або пільги громадян Сполучених Штатів; в рівній мірі жоден штат не може позбавляти яку-небудь особу життя, свободи або власності без належної правової процедури; не може відмовляти якій-небудь особі в межах своєї юрисдикції в рівному захисті на основі законів”.

17. “a speedy and public trial, by an impartial jury”

18. “to be informed of the nature and cause of the accusation; to be confronted with the witnesses against him; to have compulsory process for obtaining witnesses in his favor”

19. Один з таких прикладів виразно викладений у: Безуглов А.А. Записки прокурора. М., Советская Россия, 1983, 160 с.

20. Погорецький М.А. Обґрунтування рішень про застосування примусових заходів у кримінальних справах про організовану злочинність // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія та практика). – № 15 – 2007. – 3-14; 9-10.

21. Автор, ймовірно, мав на увазі підготовчі тортури, які не спростовують доказів (question preparatoire avec preuves tenantes; нагадаємо, що в цьому провадженні йдеться тільки про викривальні докази): ними називались тортури, “результати якої, внаслідок безсумнівної доведеної винуватості підсудного, не звільняли його від покарання: якщо, не дивлячись на ці тортури, обвинувачений не зізнавався, то йому все одно могло бути призначене будь-яке покарання, за виключенням смертної кари”. На відміну від неї, витримавши без зізнання тортури, які спростовують докази, обвинувачений не міг бути засудженим (залишався під підозрою). – Беко. Организация уголовной юстиции в главнейшие исторические эпохи. Пер. с фр. Рождественского И. СПб., 1867. – 315 с.

22. Ордонанс 1670 р. – Титул 25. – Арт. 13.

23. Тальберг Д.Г. Русское уголовное судопроизводство. Пособие к лекциям. – Т.1. К., 1889. – 318с.

24. Лінч Дж. Середньовічна церква: коротка історія. Пер. з англ. В.К. Шовкуна: Основи, 1994. – 492с.

25. <http://www.lawmall.com/pleabarg>

The article carries arguments on fundamental involuntariness of a defendant's guilty plea, as far as abovementioned institute has an essence quite the same as medieval inquisitorial torture does. Thus asserted that legal framework of plea bargain in Anglo-Saxon model of criminal procedure is based upon a legal fiction.